

Michał Franaszek

Słownik licealisty
Wiedza o społeczeństwie

Copyright © 2011 by Wydawnictwo Szkolne OMEGA

Projekt graficzny okładki: Artur Młynarz

Wydanie I
ISBN: 978-83-7267-506-4

Wydawnictwo Szkolne OMEGA
30-552 Kraków, ul. Wielicka 44c
tel. 12 4 256 256, +48 662 152 899
www.ws-omega.com.pl e-mail: biuro@ws-omega.com.pl

**WYDAWNICTWO
SZKOLNE
OMEGA**

Partnerstwo:
serwis WOS na 100%
www.wosnastoprocent.pl

Druk: Zakład Graficzny Colonel, Kraków ul. Dąbrowskiego 16

Dyrekcji i Kolegom
z V Liceum Ogólnokształcącego w Krakowie,
których pomoc i zaangażowanie
stanowiło dla mnie nieocenione wsparcie
i inspirację do rozwoju,

a także wszystkim drogim mi Uczniom,
dzięki którym odczuwałem autentyczną radość
bycia nauczycielem.

Autor o sobie

Jestem absolwentem Instytutu Nauk Politycznych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pracę magisterską broniłem w katedrze Teorii Polityki, jednak jej temat był jednoznacznie filozoficzny. Chodziło bowiem o spór, jaki w XX-wiecznej filozofii politycznej rozgorzał między środowiskami liberałów i komunitarian. Spór to zaiste nadzwyczaj ciekawy, choć głównie prowadzony gdzieś między wschodnim i zachodnim wybrzeżem Stanów Zjednoczonych. Temat bronięcej pracy brzmiał: „Tożsamość w czasach (do)wolności – komunitarystyczna krytyka liberalnej koncepcji jednostki”.

W latach 2003–2007 miałem wielką satysfakcję pracować w V Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie. W przeciągu tego niedługiego okresu trzy sprawy stały się moim osobistym powodem do dumy. Po pierwsze, w pierwszych trzech latach pisania nowej matury wynik maturalny uczniów, których uczyłem, okazał się dwukrotnie najlepszy w Polsce. Myśl o ich przyszłości i walce o miejsca na wymarzonych kierunkach studiów, sprawiła, że było to dla mnie czymś niezmiernie ważnym. Po drugie, w ciągu tych kilku szkolnych sezonów udało mi się wychować w sumie czterech laureatów i ośmiu finalistów Olimpiady z Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym. To niezwykle wymagający sprawdzian umiejętnego poruszania się po świecie zjawisk politycznych. Ich sukces przynosił radość tym bardziej, że dawał wiarę we własne siły kolejnym pokoleniom olimpijczyków. I wreszcie po trzecie, udało nam się dzięki otwartości i zaufaniu Stanisława Pietrasa – dyrektora Liceum – stworzyć w szkole przestrzeń niezwykle ciekawego eksperymentu intelektualnego, w którym bywalcami były tak wybitne osoby jak profesorowie Jadwiga Staniszkis, Andrzej Paczkowski czy Paweł Śpiewak.

W roku akademickim 2007/2008 prowadziłem zajęcia na studiach podyplomowych realizowanych w ramach Instytutu Nauk Politycznych UJ i zacząłem pracę nad swoim pierwszym książkowym projektem dla Wydawnictwa Szkolnego PWN. Była to pozycja nosząca tytuł *Trener – Wiedza o społeczeństwie, analiza tekstów źródłowych* (publikacja traktująca o nauce metody czytania ze zrozumieniem tekstów prawniczych, publicystycznych, filozoficznych oraz raportów z badań sondażowych). Nieco ponad rok później – po sukcesie pierwszego tytułu na rynku – rozpocząłem pracę nad kolejną publikacją, także z serii Trenerów, której celem miała być nauka pisania maturalnej pracy pisemnej (*Trener – Wiedza o społeczeństwie, maturalna praca pisemna*). Ta pozycja ukazała się w sprzedaży w styczniu 2010 roku. Ostatni czas to praca nad *Słownikiem licealisty z wiedzy o społeczeństwie*, który w roku 2011 nabrał ostatecznych kształtów, umożliwiających jego druk. Obecnie pracuję nad podręcznikiem do wos-u, który – jeśli starczy sił i inspiracji – ukaże się w sprzedaży w kolejnym roku szkolnym, a zatem 2011/2012. Jestem także twórcą serwisu „WOS na 100%” (www.wosnastoprocent.pl) przeznaczonego dla wszystkich uczniów szkół średnich, których interesuje problematyka społeczno-polityczna, a w szczególności kwestia dostępu do wartościowych materiałów z wos-u i dobrego przygotowania się do matury.

Słowo wstępne

Niniejszy słownik powstał jako owoc kilkuletnich doświadczeń pracy w V Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie, a później – już po rezygnacji z pracy w szkole – jako owoc indywidualnej pracy z uczniami przygotowującymi się do matury z wiedzy o społeczeństwie. Przekazywanie wiedzy i osobiste zajęcia to jedno, a ciekawe pozycje książkowe, które można polecić uczniom i z których mogliby się przygotowywać na sprawdziany oraz do matury – to drugie. I choć nie brakuje na rynku pozycji podręcznikowych i repetytoryjnych, to jednak zawsze brakowało mi takich, które w sposób uporządkowany przedstawiałyby starannie wyselekcjonowane pojęcia z poszczególnych działów i problematyk. Nie dawały tego żadne z dostępnych pozycji, gdyż dominowało w nich ujęcie tematyczne, gdzie skąpo wyjaśniane pojęcia należało z trudem wyszukiwać pośród rozbudowanych opisów. Nie dawały tego także umieszczane w środku bądź na końcu słowniczeki, gdyż ich objętość hasłowa i treściowa zaspokajała jedynie „życiowe funkcje organizmu”.

W wyniku kilku lat przemyśleń powstał słownik, który możecie sami ocenić. Mam nadzieję, że wystarczająco ciekawy i inspirujący, aby stał się trwałą pomocą w wielu Waszych edukacyjnych zmaganiach. W założeniach jest to projekt dość nietypowy w swojej formie, a jego nietypowość opiera się na trzech kwestiach. Po pierwsze wszystkie hasła w słowniku nie występują alfabetycznie, ale działowo, zgrupowane w pewne zagadnienia ogólne. Cztery działy woś-u (Społeczeństwo, Polityka, Prawo oraz Polska i świat) zostały podzielone na dodatkowe poddziały i to w nich odnaleźć można poszczególne pojęcia słownika. Daje to bardziej szczegółowe wyobrażenie o wzajemnej zależności pojęć i ich tematycznej przynależności. Po drugie, zastosowano nowatorski element, niewystępujący w publikacjach tego typu, jakim jest opis kontekstowy. Przy znaczącej większości haseł, tuż obok ich głównej części, znajduje się dodatkowy opis, który podejmuje próbę odniesienia danego hasła do innych haseł znajdujących się w słowniku. Dzięki temu powstaje pewien system powiązań, dający znacznie szersze wyobrażenie omawianych kwestii. I wreszcie po trzecie, słownik jest nietypowy z racji stworzenia dwóch systemów wyszukiwania haseł – działowego, znajdującego się na początku książki i zawierającego wszystkie główne hasła osadzone w ramach poszczególnych działów, oraz indeksowego, znajdującego się na końcu książki i zawierającego wszystkie hasła podstawowe i uzupełniające, umieszczone bez podziału działowego w kolejności alfabetycznej.

Mam nadzieję, że oddana do Waszych rąk publikacja okaże się cenną „pomocą w potrzebie”, a także inspiracją do pracy wybiegającej poza szkolne programy i konieczności. Liczę także na to, iż w ramach korzystania ze słownika – w przypadku rodzących się w Waszych głowach pomysłów i uwag – podzielicie się nimi ze mną. Zawsze otwarcie będę czekał na wszystkie Wasze głosy.

Życzę owocnej lektury!

Michał Franaszek

Podstawy życia społecznego

Aksjologia

Istnieją dwa skrajne podejścia do zagadnienia wartości: **ABSOLUTYZM** – wedle którego wartość danej rzeczy jest niezależna od jakiejkolwiek opinii i zmieniających się warunków społecznych oraz **relatywizm** – wedle którego wszystko jest względne i zależne od opinii danej jednostki.

Wartość jest tym elementem, który nadaje ludzkiemu życiu sens. Sprawia, iż nie ogranicza się ono jedynie do biologicznego trwania, ale zawiera w sobie także zabieganie o sprawy niematerialne. To, jaka wartość ma znaczenie, wynika z przyjętego przez daną osobę **światopoglądu**, zwanego inaczej **perspektywą aksjologiczną**.

Przeciwieństwem społecznego aktywizmu jest postawa określana mianem **roszczeniowości**. W Polsce jest ona pozostałością po okresie **kunizmu**, kiedy zlikwidowanie własności prywatnej i ograniczenie wolności obywatelskich doprowadziło do powstania mentalności określanej jako **homo sovieticus**.

W sensie psychologicznym wartościami autotelicznymi są te, które odnoszą się

Obszar ludzkiego myślenia dotyczący teorii wartości. Albo inaczej – **nauka o wartościach**. W obrębie namysłu nad zagadnieniem wartości podejmowane są próby określenia takich kwestii jak: genealogia wartości (inaczej źródło ich pochodzenia – pytanie: „Dlaczego coś ma wartość?”), status ontyczny wartości (na ile wartość jakiejś rzeczy to wynik przekonania, uzgodnienia kulturowego panującego w danym społeczeństwie, a na ile sposobu istnienia danej rzeczy), problem obiektywności i subiektywności, wzajemne uporządkowanie i hierarchia, społeczne postrzeganie wartości. Kwestia aksjologii stanowi kluczowy element ludzkiego życia – zarówno w wymiarze jednostkowym, jak i społecznym. Wartość jest bowiem tym, co nieodmiennie towarzyszy człowiekowi. Człowiek bowiem jako jedyna z istot myśli według wartości. Nie tylko uczestniczy i dostrzega pewne rzeczy, ale ocenia, hierarchizuje, przedkłada jedno nad drugie. Jak pisał Józef Tischner: „Znamienne przy tym jest to, że świadomość społecznego faktu wcale nie jest zwykłym odbijaniem tego faktu. Zawsze, ile razy uświadamiamy sobie nasz czy też cudzy dramat społeczny, zajmujemy jednocześnie wobec niego jakieś stanowisko. Patrząc, interpretujemy i interpretując, patrzymy. Oznacza to, iż w samym sposobie naszego uczestnictwa w życiu społecznym kryje się jakaś etyka, jakiś społeczny *ethos*. *Ethos* ów jest częścią nas samych, jest integralnym składnikiem naszego sumienia, jest naszym światłem wewnętrznym, które pozwala na odczytywanie istotnego sensu dziejącego się wokół nas dramatu, jest głosem, który dyktuje nam kierunek naszego zaangażowania w jego wielokierunkową akcję”.

Aktywizm

Jest to pojęcie bardzo silnie akcentowane w systemach demokracji liberalnej, dla których kluczowym elementem jest idea społeczeństwa obywatelskiego. Aktywizm to cecha polegająca na **czynnym uczestnictwie członków społeczeństwa w życiu politycznym i szeroko pojętym życiu społecznym**. Łączy się z przekonaniem, że kształt społeczeństwa nie jest stały i niezmienny, a zachodzące w nim zmiany zależą od działań poszczególnych jednostek i grup. Zjawisko aktywizmu jest samą istotą społeczeństwa obywatelskiego, gdyż jedynie społeczeństwo aktywne realizuje swoje społecznie istotne cele. Przykładem aktywizmu są wszelkiego rodzaju działania jednostek i grup mające zarówno charakter formalny (przynależność do rozmaitych organizacji pozarządowych), jak i nieformalny (działalność w różnego rodzaju lokalnych akcjach, nawiązujących się z formalną przynależnością).

Autoteliczny

Mający wartość sam dla siebie. Pojęcie autoteliczności **odnosi się do tych wszystkich treści ludzkiego życia, które nie stanowią środka do**

ZJAWISKA I POSTAWY MAKROGRUPOWE

Akulturation

Jest to **proces** dokonujący się na skutek długotrwałej i bezpośredniej styczności odmiennych kulturowo społeczności (odmiennych systemów kulturowych), z których jedna (znacznie silniejsza) prowadzi do **znaczących zmian w kulturze słabszej, łącznie z całkowitym wygaśnięciem jej przejawów**. Według części definicji, akulturation to także nabywanie przez jednostki cech kulturowych społeczności, która nie stanowiła zaplecza procesu socjalizacyjnego. W przypadku osób migrujących – jest to szeroko pojęte przekształcanie się wzorów kulturowych, realizowane na skutek uczestnictwa w różnych formach życia społeczno-kulturalnego kraju osiedlenia się.

Akulturation jest zatem **przystosowaniem się całych zbiorowości** (np. grup etnicznych) **i jednostek do warunków życia w otoczeniu obcej czy też odmiennej kultury**. Przekształcenie to może mieć charakter częściowy, gdzie zachowuje się swoją dotychczasową kulturową czy etniczną identyfikację i typowe dla siebie wzory zachowania w obrębie własnej grupy. Zdarzają się jednak sytuacje akulturation pełnej, w wyniku której dochodzi do dostosowania swojego sposobu bycia do dominujących form zachowania przedstawicieli nowej kultury, co sprawia, iż finalnym stanem jest zanik jednej z kultur.

Procesy akulturation dokonują się najczęściej na skutek jednego z kilku powodów. Po pierwsze **w sytuacji, gdy w następstwie zmian granic dana grupa kulturowa staje się częścią innej, większej i dominującej grupy**. W zależności od typów obu kultur i oficjalnej polityki rządu może dojść wówczas do konfrontacji dwóch odmiennych systemów kulturowych, w wyniku czego dochodzi do głębokich zmian jednego z nich, często prowadząc do jego zaniku. Przykładem realizacji takiej formy akulturation, wspieranej przez instytucje biurokratyczne, były działania zaborców wobec Polaków w XIX wieku: Bismarckowska polityka kulturkampf oraz zjawisko rusyfikacji. Innym przykładem mogą być **samorzutne procesy dokonujące się pomiędzy dwiema grupami społecznymi, np. w następstwie procesów migracyjnych**. Kluczowe jest w obu przypadkach jednak to, iż dokonujące się procesy zmian kulturowych następują na skutek nieustannego i bezpośredniego kontaktu. To z kolei prowadzi do procesów transformacyjnych w kulturze, a zatem do adaptacji obcych treści do własnej kultury, do trwałej

Procesy akulturation prowadzone przez maszyny biurokratyczne wynikają najczęściej z dwóch powodów: **etniczności polityki**, w której dochodzi do otwartego konfliktu etnicznego i przekonania, iż „albo my ich, albo oni nas”. Drugim elementem jest otwarta wrogość i **kseńofobia**. Przykładem działań mających za zadanie doprowadzenie do akulturation była m.in. przeprowadzona w roku 1947 przez władze komunistycznej Polski na ludności łemkowskiej akcja „Wisła”. W wyniku jej realizacji miało dojść do rozproszenia osób pochodzenia łemkowskiego wśród ludności polskiej (na Dolnym Śląsku, Warmii i Mazurach) i przeprowadzenia procesów akulturation.

Akulturation uderza w fundament danej **kultury**. Zmianom podlega sam jej rdzeń, a zatem **system normatywny, struktura społeczna**, nawyki, a nawet zbiorowa czy jednostkowa **tożsamość**.

Przez większość kulturoznawców akulturation postrzegana jest jako proces, którego finalnym aspektem jest **asymilacja**, a zatem pełna absorpcja kultury dominującej. Są jednak tacy, którzy twierdzą, iż nawet zaawansowana akulturation nie musi prowadzić do asymilacji. Można bowiem zaakceptować obce treści bez zmiany swojej etnicznej tożsamości.

Klasa średnia

Jest to pojęcie związane z istnieniem systemów gospodarczych opartych na idei kapitalizmu i wolnego rynku jako regulatora działań gospodarczych. Oznacza kategorię socjologiczną obejmującą grupy społeczno-zawodowe, cechujące się pewną ekonomiczną i intelektualną niezależnością, a zatem osoby prowadzące własną działalność gospodarczą, wykonujące wolny zawód i legitymujące się określonym poziomem statusu społecznego, pozwalającego na co najmniej komfortowy poziom życia. Z perspektywy społeczeństw postindustrialnych wielkość klasy średniej stanowi podstawową składową społecznego kapitału, od którego zależy dynamika rozwoju danego społeczeństwa oraz siła obywatelskich i demokratycznych przemian. Inaczej rzecz ujmując: słaba klasa średnia to słabe społeczeństwo. Należą do niej m.in. menadżerowie niskiego i średniego szczebla, osoby związane z szerokim rynkiem obrotu informatycznego, pracownicy administracji publicznej, prawnicy, lekarze, kadra akademicka i nauczycielska, dziennikarze i artyści.

Konfliktowa teoria społeczeństwa

Bazuje na przekonaniu, iż wszelkie zmiany, jakie zachodzą w poszczególnych społeczeństwach, wynikają z nieusuwalnych konfliktów, jakie toczą się pomiędzy poszczególnymi klasami społecznymi. Wedle zwolenników (czy też twórców) tej teorii, ów konflikt charakteryzowałby wszystkie sfery życia, a zatem sposób wyłaniania władz, uprawiania polityki, prowadzenia życia ekonomicznego, działania systemu edukacyjnego czy nawet organizacji życia rodzinnego. W tym ostatnim przypadku konflikt miałby charakter konfliktu płci. Jednym słowem – wszystkiego. Dla teorii tej kluczowym elementem jest rewolucyjna wizja zmiany społecznej, która stanowiła fundamentalne założenie marksizmu.

Przykładem konfliktów, które miałyby przesądzać o prawdziwości tej teorii są takie konflikty jak: kobiety – mężczyźni (feminizm), bogaci – biedni (marksizm) czy też homoseksualiści – heteroseksualiści (nowa lewica).

Poprodukcyjność

Pojęcie odnoszące się do kategorii socjologicznej obejmującej osoby, które, ze względu na określone prawem kryterium wieku, znajdują się w grupie osób objętych ubezpieczeniem emerytalnym. Są to zatem osoby, które przepracowały dla danej kategorii zawodowej wystarczającą liczbę lat kwalifikującą ich do przejścia na emeryturę.

Postęp

Jest to zmiana społeczna mająca charakter rozwojowy. Problem z tym pojęciem polega na tym, iż nie istnieje obiektywne kryterium, które

Pojęcie klasy średniej, choć na pierwszy rzut oka może wydawać się pojęciem związanym z marksizmem, w rzeczywistości zostało stworzone przez Maxa Webera. Używał go w swoich koncepcjach, całkowicie odrzucając konfliktowy i klasowy charakter struktury społecznej, zastępując klasy społeczne warstwami. Klasa średnia (mimo nazwy) byłaby w tym ujęciu jedną z warstw społecznych.

KONFLIKT SPOŁECZNY jako element życia społecznego wydaje się być elementem nieodzownym. Szczególnie w społeczeństwach opartych na idei pluralizmu, w których istnieje wiele **ANTYNOMICZNYCH**, przeciwstawnych sobie wartości i postaw. Jednak marksizm nadaje tym konfliktom szczególny charakter, odmienny od zwykłego konfliktu interesów – wymiar ideologiczny.

Dwoma pozostałymi pojęciami odnoszącym się do kwestii aktywności zawodowej są **przedprodukcyjność** i **produkcyjność**.

Pojęcie postępu wydaje się być dzisiaj jednym z kluczowych środków perswazji

SPOŁECZEŃSTWO I DEMOKRACJA

Uznaje się, iż absencja wyborcza w dużej mierze stanowi o poziomie **kultury politycznej** danego społeczeństwa. Nie znaczy to jednak, iż przesądza o niej, gdyż niejednokrotnie wysoka absencja może być świadomym wyrazem społecznego protestu przeciwko klasie politycznej. Byłaby wtedy świadectwem pewnej specyficznej formy **obywatelskiego nieposłuszeństwa** – szczególnej formy wyrażenia swojej woli przez **społeczeństwo obywatelskie**.

Absencja wyborcza mierzona jest w odniesieniu do wszystkich uprawnionych do głosowania obywateli stanowiących **ELEKTORAT** poszczególnych **partii politycznych**; potencjalny – wynikający z badań **opinii publicznej** oraz realny – stanowiący wynik przeprowadzonych wyborów.

Istnienie błędu statystycznego przesądza o tym, iż opinii wygłaszanej przez **grupę reprezentatywną** nie można traktować jak opinii **społeczeństwa**. W żaden sposób nie jest zatem uprawnione (co niestety nie należy do rzadkości), aby po przeprowadzeniu jakichkolwiek

Absencja wyborcza

Jest to pojęcie odnoszące się do zachowań wyborczych danego społeczeństwa, oznaczające **poziom nieuczestniczenia w wyborach**. A zatem jest to wskaźnik, który obok szczegółowego rozkładu głosów dla poszczególnych partii (w przypadku wyborów parlamentarnych) bądź osób (w przypadku wyborów prezydenckich) ma kluczowe znaczenie i świadczy o demokratycznej dojrzałości danego społeczeństwa. W przypadku, gdy rozpatrujemy absencję wyborczą, istotna dla jej zrozumienia jest analiza bardzo złożonych przyczyn: socjoekonomicznych (poziom wykształcenia, status zawodowy, poziom dochodów, wiek, płeć, miejsce zamieszkania), prawnych (rozwiązania zastosowane w ordynacji wyborczej), politycznych (sytuacja na scenie politycznej, jakość kandydatów, jakość kampanii wyborczej) oraz psychologicznych (wydarzenia poprzedzające wybory i decydujące o tym, z jakim nastawieniem do wyborów przystępują wyborcy). To one bowiem składają się na końcowy rozkład głosów i sam poziom absencji wyborczej.

Generalnie w systemie demokratycznym poziom absencji wyborczej w wyborach parlamentarnych jest wyższy niż w przypadku powszechnych i bezpośrednich wyborów prezydenckich. Jest tak prawdopodobnie dlatego, iż wybory na urząd głowy państwa są silnie spersonalizowane i można w o wiele większym stopniu zidentyfikować się ze swoim kandydatem. W demokracjach o utrwalonej tradycji i nawykach obywatelskich podobna tendencja występuje także między wyborami ogólnokrajowymi i lokalnymi – na korzyść tych drugich. W małych miasteczkach i gminach wiejskich kandydaci to często osoby doskonale znane wyborcom, pełniące różne społeczne funkcje (nauczyciel, lekarz, przedsiębiorca itp.).

Błąd statystyczny

Pojęcie odnoszące się do nauk społecznych, w szczególności do prezentowanych przez nie danych statystycznych dotyczących poparcia politycznego czy preferencji konsumpcyjnych. Błąd statystyczny jest **zjawiskiem wynikającym z faktu, iż badanie odnoszące się do całego społeczeństwa realizowane jest na tzw. grupie reprezentatywnej**, wynoszącej od kilkuset (600–700) do nieco ponad tysiąca osób. Realne odwzorowanie byłoby wtedy, gdyby badanie przeprowadzono na

Kultura polityczna

Pojęcie kultury politycznej najczęściej użytkowane jest w znaczeniu potocznym, które rozumiane jest jako swego rodzaju kanon dobrego wychowania. Jest to jednak niewłaściwe podejście do tematu, gdyż w ten sposób kultura polityczna więcej miałaby wspólnego z osobistymi odczuciami i intuicjami niż miarodajną oceną. A przecież w odniesieniu do polityki – podobnie jak w odniesieniu do ekonomii, gospodarki czy religii – możemy stosować kryteria, które pozwalają nam z dużą dokładnością określać jakość organizującej ją kultury.

Rozpatrywane pojęcie można zatem zdefiniować jako **całościowy kształt indywidualnych i grupowych postaw danego społeczeństwa, będących wyrazem uznawanych wartości i posiadanej wiedzy, odnoszących się do świata zjawisk politycznych, a w szczególności do systemu władzy państwowej**. Widać wyraźnie zatem, iż jest to pojęcie dość złożone, stąd też aby określić poziom kultury politycznej danej jednostki, grupy czy społeczeństwa, musimy wpieryw przyjąć, iż istnieją pewne istotne i mierzalne kryteria, które stanowią jej składowe. Trzeba także podkreślić, iż wbrew pozorom nie jest to jedynie kwestia intuicji czy estetyki (swego rodzaju polityczny *savoir-vivre*) jak mogłoby się wydawać. Aby określić poziom kultury politycznej danej jednostki, grupy czy społeczeństwa, należy wziąć pod uwagę pewne mierzalne kryteria, które stanowią jej składowe. A zatem kryterium: 1) poznawcze, 2) normatywne, 3) oceniające oraz 4) emocjonalne.

Kryterium **poznawcze** to posiadana przez dane społeczeństwo i poszczególne jednostki wiedza na temat procesów i faktów politycznych. Może być ona zgodna z rzeczywistym stanem rzeczy bądź też oparta na jakichś przesądach i stereotypach. Jest to zatem wiedza o faktach, o mechanizmach funkcjonowania polityki, o nastawieniach takich czy innych grup, a także o istniejących w polityce relacjach i zależnościach. Kryterium **normatywne** to wartości i zasady, które zdaniem danego społeczeństwa powinny kształtować sferę polityki. W ujęciu całościowym (makro) jest to opinia w jakiś sposób wyśrodkowana, uogólniona. Kryterium **oceniające** to opinie i sądy, które na temat życia politycznego oraz działających w nim instytucji wygłasza opinia publiczna. I wreszcie kryterium **emocjonalne** to postawy i zachowania prezentowane w życiu publicznym; odnosi się zarówno do samych polityków, jak i do politycznych zachowań elektoratu.

Spróbujmy zatem prześledzić: dane społeczeństwo coś wie o procesach politycznych i na tej podstawie dokonuje wyboru. Może realizować to poprzez wiedzę pełną, niepełną, szczerą bądź opartą na nieprawdziwych danych. Społeczeństwo posiada także określone przekonania na temat standardów życia społecznego i na tej podstawie dokonuje oceny – środowisk politycznych, programów, idei. I ostatecznie owo

Odnosząc się do rzeczywistości i związanych z nią faktów, bardzo ciekawą sprawą jest próba odnajdywania poszczególnych typów kultur politycznych w historycznie bądź też współcześnie istniejących **społeczeństwach**. I tak jasną jest kwestią, iż kultura określona przez Almonda i Verba mianem uczestniczącej najbardziej odnosi się do **społeczeństwa obywatelskiego**. To w nim obywatelska wiedza i zaangażowanie dzięki istniejącym rozwiązaniom ustrojowym (**demokracji**) może wpływać na określone procesy i decyzje polityczne. Im bardziej społeczeństwo to opiera się na wiedzy, tym bardziej cechują je wysokie standardy polityczne, a wygłaszane sądy i realizowane **postawy** społeczne cechują się dojrzałością.

Jeśli chodzi o typ zaściankowy, to z pewnością stanowi on znaczną część krajobrazu społeczno-politycznego w byłych krajach komunistycznych w Europie Środkowo-Wschodniej. Dla przykładu w Polsce w wielu obszarach wiejskich, gdzie dominowały Państwowe Gospodarstwa Rolne, spuścizną po PRL jest specyficzna mentalność zwana **homo sovieticus**. Jej znamiem jest bierność i apatia oraz niski poziom wykształcenia – co poza istnieniem określonej mentalności bierze się rzecz jasna także z biedy. W kulturze zaściankowej często dominującą formą uprawiania polityki jest **populizm** i wysoki poziom **ideologizowania** sfery publicznej. W efekcie tego poszczególne partie zamiast merytorycznych dyskusji toczą (jak określają to niektórzy publicyści) swoistą wojnę plemienną, gdzie istnieje wyraźny podział na „naszych”

WŁADZA I PAŃSTWO

Aparat przymusu

Jest to zespół wyspecjalizowanych organów państwowych, służących do zagwarantowania wykonalności przepisów prawa dzięki posiadaniu uprawnienia do używania przemocy. Cechą każdego państwa jest jego przymusowość, a zatem to, iż tworzone przez nie prawo ma charakter nakazu. Niemożliwa jest zatem sytuacja, w której obywatel sam wskazuje, które z przepisów prawa mu odpowiadają, a które nie. W chwili gdy przebywa na obszarze objętym jurysdykcją tego a nie innego państwa, musi się podporządkować. Jeśli bowiem tego nie uczyni, będzie do tego przymuszony (np. zapłacenie podatku, jeżdżenie z określoną prędkością). Rzecz jasna aparat przymusu nie może używać siły w sposób dowolny, a jedynie taki, który dopuszcza prawo – mówi już o tym sama Konstytucja RP w art. 7, który brzmi: „Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa”. A zatem jeśli jakiś funkcjonariusz realizujący swoje zadanie w ramach działalności aparatu przymusu przekroczy prawo, będzie sądzony za jego naruszenie. Widać więc wyraźnie, iż w państwie praworządym możemy mówić o dwóch rodzajach używania przemocy: legalnej (w granicach prawa) oraz nielegalnej (poza granicami prawa). Przykładami organów wchodzących w skład aparatu przymusu są m.in. policja, straż miejska czy żandarmeria wojskowa.

Autorytaryzm

Jest to jeden z trzech głównych reżimów politycznych, obok demokracji i totalitaryzmu. Jednak w przeciwieństwie do dwóch pozostałych reżimów, należy go bardziej rozpatrywać w sferze faktów niż ideologicznych założeń, stąd też wydaje się, iż słuszniejszym jest mówienie o kluczowych jego elementach niż o doktrynie autorytaryzmu. Przejawia się to chociażby w tym, iż państwa autorytarne bardzo często funkcjonują pod rządami wojskowych, dla których władza jest bardziej realizacją określonej wizji porządku niż jakiegokolwiek ideologii. Jeżeli jednak mielibyśmy na nią wskazać, to jest ona dość prosta: opiera się na pierwszeństwie interesu państwa wobec interesów poszczególnych grup i jednostek

Można wskazać kilka kluczowych cech autorytaryzmu. Po pierwsze jest to reżim, w którym rządy oparte są na autorytecie elit bądź jakiejś charyzmatycznej jednostki. Po drugie na odrzuceniu społecznego

Każde państwo posiada swój aparat przymusu, gdyż nawet w społeczeństwie, którego ustrój polityczny fundowany jest w oparciu o zasady demokracji (gdzie moment wyborów parlamentarnych może być postrzegany jako forma zawarcia szczególnego rodzaju umowy społecznej), zawsze znajdują się ci, którzy przekroczą ustalone reguły. Aparat przymusu to zatem nie tylko wizja reżimów politycznych mieniących się totalitarnymi i autorytarnymi. To konieczność każdego państwa realizującego idee praworządności.

Współcześnie istnieje na tyle silne przekonanie co do słuszności demokracji jako reżimu politycznego, iż każda forma odejścia od niej traktowana jest jak coś „czarnego” (wobec „bieli” demokracji). Stąd też pomiędzy wszystkim co nie jest demokracją stawia się niejednokrotnie znak równości. A przecież totalność nazizmu, sowieckiego komunizmu czy MAOIZMU (chińskiej wersji komunizmu) nie była jedynie wyższą formą opresyjności reżimu Franco, Salazara czy Jaruzelskiego (po wprowadzeniu stanu wojennego).

PODSTAWOWE POJĘCIA PRAWNE

Akt normatywny

Inaczej akt prawodawczy. Jest to **akt prawny wydawany przez organy państwowe, posiadające do tego odpowiednie kompetencje, ustanawiający dla wskazanych w nim adresatów określone skutki prawne.** Jest źródłem obowiązującego w danym państwie prawa.

W Polsce mamy do czynienia z pięcioma powszechnie obowiązującymi aktami normatywnymi, czyli źródłami prawa: z **Konstytucją, ustawami, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, rozporządzeniami oraz aktami prawa miejscowego.** Istnieją także akty normatywne niemające charakteru powszechnego – są to uchwały (akty prawne ciał kolegialnych) oraz zarządzenia (akty prawne o charakterze wewnętrznym, np. dla pracowników danego ministerstwa), a także wszelkiego rodzaju statuty czy regulaminy.

Apelacja

Jest to **zwyczajny środek odwoławczy od decyzji sądu pierwszej instancji do sądu drugiej instancji;** polega na możliwości zwrócenia się do sądu z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy, w której został ogłoszony wyrok. Zasady wywodzące się jeszcze z prawa rzymskiego uznawały, iż w każdej sprawie istnieje możliwość pomyłki – zarówno w procesie gromadzenia materiału dowodowego, jak i jego analizy oraz końcowych wniosków. Stąd też człowiek musi posiadać prawo do odwołania, aby zwiększyć prawdopodobieństwo właściwej oceny. Skutkiem tego przekonania jest realizowane w krajach aspirujących do miana praworządnych rozwiązanie, w ramach którego każda ze stron ma określoną ilość czasu na odwołanie (najczęściej jest to 14 dni); przed upływem tego okresu wyrok nie jest prawomocny. W przypadku, gdy ogłoszony wyrok nie znajduje akceptacji u którejś ze stron postępowania, jeśli zwróci się ona do sądu z odpowiednim wnioskiem (spełniając wymóg formalny czasu oraz formy, w jakiej ten wniosek złożono), dochodzi do ponownego przeprowadzenia postępowania.

Apelacja przysługuje każdemu człowiekowi, co stanowi jeden z fundamentów praworządności. W Polsce, w przypadku kiedy pierwszą instancją jest sąd rejonowy, apelacja przysługuje do sądu okręgowego. Jeśli

Na akt normatywny składa się wiele **przepisów prawnych,** które kryją w sobie treści powinnościowe, jakimi są **normy prawne.**

Akty normatywne regulujące sprawy danego typu tworzą **gałęzie prawa,** które z kolei składają się na całościowy **system prawa** funkcjonujący w danym państwie.

W **państwie prawa** respektującym zasady **demokracji liberalnej** apelacja jest jednym z podstawowych elementów **systemu prawa.** Warunkuje ją istnienie w sądownictwie zasady **instancyjności,** co stwarza warunki dla realizacji podstawowego prawa do odwołania się od wyroku sądu. Zupełnie innym środkiem odwoławczym jest **kasacja,** która nie dotyczy treści, ale kwestii formalnych procesu i którą wnosi się do Sądu Najwyższego. Pojęcie apelacji związane jest ściśle z kwestią **prawomocności.**

ius cogens

Pojęciem tym określa się normy bezwzględnie obowiązujące, czyli inaczej normy imperatywne. Jest to **typ normy ustanawiającej bezwzględny obowiązek postępowania zgodnie z wytyczną wskazaną w normie** (nakaz bądź zakaz), bez możliwości dokonywania korekty zgodnej z wolą stron danego stosunku prawnego. Nie istnieje zatem możliwość zmian nawet wtedy, gdy istnieje wola odstąpienia od realizacji normy (np. rodzina osoby zabitej w wypadku samochodowym nie chce dochodzić przed sądem sprawiedliwości, uważając, iż wystarczy jej skrucha winowajcy). Klasycznym przykładem norm bezwzględnie obowiązujących (*ius cogens*) są normy prawa karnego. Ustanawiają one listę zachowań zakazanych (np. powstrzymanie się od zachowań z użyciem przemocy) bądź nakazanych, koniecznych do zrealizowania (np. udzielenie pomocy ofierze wypadku), od których nie istnieje możliwość odstępowania. Niezastosowanie się do nich grozi zastosowaniem określonych w normie sankcji.

ius dispositivum

Pojęciem tym określa się normy względnie obowiązujące, a zatem te, które ustanawiają dla swoich adresatów określoną dyspozycję (możliwość) wyboru w ramach określonych postępowania. Innymi słowy – pozostawia stronom stosunku prawnego możliwość samodzielnego dookreślenia treści wiążącej ich reguły. Przykładem norm względnie obowiązujących są niektóre normy prawa cywilnego, gdzie to same strony stosunku prawnego określają swoje wzajemne zobowiązania.

Jurysdykcja

Jest to **uprawnienie rozpoznawania określonego rodzaju spraw i wydawania dla nich wiążących rozstrzygnięć**. Jednym z częstszych zastosowań słowa „jurysdykcja” jest użycie go w znaczeniu terytorialnym: mówi się, iż na danym terenie podlega się jurysdykcji takiego a takiego sądu. Jest to jednak tylko określenie obszaru obowiązywania danego uprawnienia, w chwili, gdy kluczowym elementem jurysdykcji jest właśnie samo uprawnienie. Jurysdykcja ma zatem kilka składowych. Po pierwsze, będzie nim określona kompetencja do rozstrzygania sporów danego rodzaju (a zatem określenie typu spraw, jakimi zajmuje się dany organ). Po drugie, będzie to obszar, na jakim rozciąga się uprawnienie danego organu (sądu, kolegium odwoławczego itp.). I wreszcie, po trzecie, jest to zbiór podmiotów, jakie podlegają rozstrzygnięciu danego organu. Będziemy zatem mówić w obrębie jurysdykcji o jej aspekcie rzeczowym, terytorialnym i osobowym.

Dobrym przykładem jest np. instytucja Trybunału Stanu. Jej zasięg terytorialny pokrywa się z granicami państwa polskiego, a zasięg kompetencyjny

ius cogens to łacińska nazwa wywodzona z prawa rzymskiego i oznaczająca **NORMĘ BEZWZGLĘDNI OBOWIĄZUJĄCĄ**, a zatem taką, która nie pozwala na zmianę warunków obowiązywania w zależności od woli strony. W nomie tego typu spełnienie warunków skutkuje więc zastosowaniem wobec adresata normy **sankcji**.

ius dispositivum to łacińska nazwa **NORM WZGLĘDNI OBOWIĄZUJĄCYCH**. Tworzą one prawny obszar wyboru, w ramach którego adresat sam podejmuje decyzję o typie swojego działania.

Pojęcie jurysdykcji jest bardzo ściśle związane z **władzą**, gdyż dotyczy możliwości dysponowania nią. Swoją jurysdykcję posiada zatem zarówno **legislatywa** (inną ma Sejm, inną zaś sejmik wojewódzki), **egzekutywa** (np. wojewoda i wójt), jak i **wymiar sprawiedliwości** (np. sądy powszechne i sądy wojskowe).

PRAWO KONSTITUCYJNE

Nieudzielenie absolutorium stanowi podstawę do udzielenia Radzie Ministrów przez Sejm **wotum nieufności**.

Czynne i **biernie prawo wyborcze** stanowią naczelną element funkcjonowania w danym kraju **ustroju politycznego** określanego mianem **demokracji**. Kryterium jest tu identyczne jak w przypadku uzyskania pełnej **zdolności do czynności prawnych**.

Czytania sejmowe stanowią kluczowy element **procedury legislacyjnej**, prowadzącej do powstawania najważniejszych **źródeł prawa** z punktu widzenia polskiego **systemu prawa**. Do owych źródeł prawa należą takie **akty normatywne** jak choćby

Absolutorium

Jest to **szczególnego rodzaju czynność prawna realizowana w głosowaniu przez Sejm RP, wyrażająca akceptację dla działań finansowych rządu za poprzedni rok budżetowy**. Absolutorium udzielane jest po dokonaniu przez Najwyższą Izbę Kontroli sprawozdania finansowego na forum izby poselskiej. Wyrażane jest zwykłą większością głosów, przy czym od jego uchwalenia zależne jest dalsze sprawowanie funkcji przez Radę Ministrów.

Bierne prawo wyborcze

Prawo bycia wybieranym na stanowiska obsadzone w drodze wyborów powszechnych. W Polsce łączy się z trzema podstawowymi cenzusami wieku: 21 lat na stanowisko posła, 30 lat na stanowisko senatora oraz 35 lat na stanowisko Prezydenta RP.

Czynne prawo wyborcze

Indywidualne prawo, przynależące każdemu człowiekowi spełniającemu określone kryterium (cenzus wieku), **do udziału w powszechnych formach wyrażania woli przez dane społeczeństwo bądź lokalną społeczność**. W Polsce wiąże się z trzema rodzajami wyborów: na stanowiska samorządowe, do Sejmu i Senatu oraz na Prezydenta. Czwartym sposobem realizacji z tego prawa jest zabieranie głosu w rozstrzygnięciu referendalnym w istotnej dla państwa (wejście do Unii Europejskiej) bądź regionu (w sprawie odwołania prezydenta miasta) kwestii. Czynne prawo wyborcze **jest jednolite we wszystkich wymienionych przypadkach i wynosi 18 lat** – prawny wiek osiągnięcia pełnoletniości.

Czytania sejmowe

Procedura związana z przebiegiem procesu legislacyjnego w Sejmie RP. Tytułowe trzy czytania nie odnoszą się do rzeczywistego odczytania tekstu projektu ustawy z mównicy sejmowej, ale do poszczególnych etapów przechodzenia projektu ustawy przez izbę niższą polskiego parlamentu. Jest to zatem procedura będąca częścią procesu legislacyjnego, w trakcie której dokonywana zostaje w Sejmie szczegółowa analiza wniesionego do łaski marszałkowskiej projektu ustawy. Zawiera

Mecenas

Jest to **potoczna nazwa osoby pełniącej funkcję adwokata i radcy prawnego, użytkowana w zwrotach o charakterze bezpośrednim i grzecznościowym**. Jest to termin całkowicie zwyczajowy, niemający jakiegokolwiek umocowania prawnego.

Nasciturus

Terminem tym określa się **dziecko poczęte, ale jeszcze nienarodzone, któremu została przyznana warunkowa zdolność prawna**. Dziecko takie może być podmiotem praw i obowiązków pod warunkiem, iż urodzi się żywe. Ma to zastosowanie głównie w prawie spadkowym na podstawie rzymskiej zasady: *nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis eius agitur* – „dziecko poczęte uważa się za już narodzone, o ile chodzi o korzyści dla niego”.

Notariusz

Jest to **mianowana przez ministra sprawiedliwości osoba zaufania publicznego, której zadaniem jest sporządzanie dokumentów zawierających wolę stron**. Stronami mogą być w tym wypadku zarówno osoby fizyczne, jak i prawne. Dokumenty te – czyli **akty notarialne** – dotyczyć mogą rozmaitych spraw, jak chociażby spadków czy darowizn.

Osoba fizyczna

Jest to **określenie, które w prawie cywilnym odnosi się do każdego człowieka, od jego urodzenia aż do śmierci**. Osoba fizyczna od samego momentu narodzin (a warunkowo także od momentu jej poczęcia – tzw. *nasciturus*) **może być podmiotem praw i obowiązków, zaś z momentem uzyskania pełnoletniości poprzez wyrażanie własnych oświadczeń woli posiada także zdolność do czynności prawnych**. Może dzięki temu sama w granicach określonych prawem dodatkowo kształtować swoje prawa i obowiązki (np. zawierać umowy, na skutek których otrzymuje gwarancję otrzymania określonych korzyści w zamian za zrealizowanie określonych działań).

Osoba prawna

Jest to **pewna jednostka organizacyjna istniejąca w obrębie prawa cywilnego, której zostaje nadana osobowość prawna**. Osobie prawnej przysługują takie same atrybuty jak osobie fizycznej, z tym, że zdolność do czynności prawnych przysługuje jej zawsze w stopniu pełnym. W świetle prawa osoba prawna jest od samego momentu powstania „pełnoletnia”. Z racji faktu, iż osoba fizyczna nie ma charakteru konstrukcji prawnej, nie może popełnić przestępstwa, które jest wyłącznie domeną

Dzięki **zdolności prawnej nasciturus** staje się częścią **stosunku prawnego**, w ramach którego ma status **zstępnego**. Może być zatem podmiotem **testamentu**, dziedzicząc **spadek po testatorze**.

To bardzo ważna funkcja w **systemie prawa** – szczególnie w odniesieniu do **stosunków cywilno-prawnych**.

Osoba fizyczna **zdolność prawną** posiada od momentu urodzenia, a w szczególnych przypadkach – jako **nasciturus** – także w okresie prenatalnym. Odmiennie jest w przypadku **zdolności do czynności prawnych**, którą osoba fizyczna nabywa w pełni dopiero po uzyskaniu pełnoletniości.

Osoba prawna zawsze jest reprezentowana przez **osoby fizyczne**, które w jej imieniu wyrażają **oświadczenia woli** (np. podpisują umowy). Posiada zawsze pełną **zdolność do czynności prawnych**.

ŚWIAT POWOJENNIE PODZIELONY

Aksamitna Rewolucja

Pojęcie odnoszące się do wydarzeń, jakie jesienią 1989 roku miały miejsce w Czechosłowacji, a które doprowadziły do bezkrwawego obalenia rządów komunistycznych w tym kraju i przeprowadzenia transformacji ustrojowej. Konsekwencją było zapoczątkowanie zmian, w wyniku których prezydentem został znany opozycjonista, założyciel Karty 77, Vaclav Havel. Ważnym czynnikiem do przemian w Czechosłowacji były wydarzenia, które miały miejsce w Polsce, szczególnie obrady Okrągłego Stołu (luty–kwiecień 1989). W czerwcu, na skutek wydarzeń w Polsce, opozycyjne ugrupowanie Karta 77 wydało petycję „Kilka zdań”, domagając się rozpoczęcia reform demokratycznych. Po początkowym odrzuceniu postulatów opozycji w listopadzie 1989 roku zapoczątkowana została 12-dniowa manifestacja w całym kraju (mająca charakter ruchu społecznego), która 28 listopada doprowadziła do dymisji rządu komunistycznego.

Deterrence

Pojęciem tym określa się doktrynę polityczno-wojskową, która zakłada zachowanie pokoju poprzez zwiększanie swojego potencjału militarnego, a tym samym poprzez formę odstraszenia przeciwnika od ewentualnej agresji. Ten model postępowania był charakterystyczny dla okresu zimnej wojny, kiedy nieustanna rozbudowa i modernizacja sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych tworzyła swoisty akt „trzymania na muszce” sił militarnych Związku Radzieckiego. Dotyczyło to w szczególności posiadania broni jądrowej; świadomość jej użycia i ewentualnych skutków, jakimi było unicestwienie życia na Ziemi, sprawiło, iż żadna ze stron nie decydowała się na to. Koszty okazywały się zgubne dla samych atakujących. Ta polityka określana była w czasie trwania zimnej wojny mianem wyścigu zbrojeń, który doprowadził do stanu zwanego MAD – *mutually assured destruction* – stanu zapewnionej wzajemnej destrukcji.

Doktryna Breżniewa

Nazwa doktryny polityczno-wojskowej, biorącej swoją nazwę od nazwiska I Sekretarza KC KPZR Leonida Breżniewa. Nie on był jednak jej pomysłodawcą, ale Siergiej Kowalow, który zaprezentował ją na łamach dziennika „Prawda” 26 września 1968 roku w artykule *Suwerenność*

Aksamitna rewolucja stanowi część wydarzeń zwanych **Jesienią Narodów**, w efekcie których kraje Europy Środkowo-Wschodniej zerwały polityczną zależność od Związku Radzieckiego i uzyskały pełną niepodległość. Innymi wydarzeniami, które miały wtedy miejsce były obrady **Okrągłego Stołu** w Polsce oraz zburzenie **muru berlińskiego** w Niemczech.

Okres **zimnej wojny** to czas, w którym świat kilkakrotnie stał na skraju jądrowej zagłady, od której miała nas uratować polityka zastraszenia. Jedyne czego się bała **ideologia**, która zaważadnęła umysłami przywódców Związku Radzieckiego, to jądrowej potęgi Stanów Zjednoczonych. **Dyplomacja** i **polityka** nie były w stanie zmienić ich mentalności.

Główne założenia doktryny były efektem wydarzeń tzw. **PRASKIEJ WIOSNY** z roku 1968, w których rządzone przez komunistów

Misje pokojowe ONZ

Misje pokojowe najczęściej prowadzone są w krajach tzw. **Trzeciego Świata**, dokąd wysyłane są siły rozjemcze złożone z **kontyngentów** bardzo wielu państw. Za najczęstszą przyczynę powstających konfliktów uważa się nadmierną **etniczność polityki**, niejednokrotnie będąca zarzewiem **zbrodni wojennych i ludobójstw**.

Polityka określana przez **lewicę** jako neokolonializm doprowadziła w Ameryce Łacińskiej do bardzo znaczących wpływów ideologii odwołujących się do **marksizmu i komunizmu**. Siłą napędową dla tych zjawisk był ruch ideowy w Kościele katolickim określany mianem **TEOLOGII WYZWOLENIA** – odrzucony w oficjalnym stanowisku Kościoła. Jego głównym fundamentem było łączenie ewangelicznej nauki o Chrystusie jako Bogu solidaryzującym się z ubogimi z tezami komunizmu głoszącymi wyzwolenie poprzez **rewolucję**.

Są to działania podejmowane z ramienia ONZ, które mają na celu **przywrócenie pokojowego funkcjonowania stronom konfliktu, a w szczególności mają dać ochronę ludności cywilnej i dziedzictwu kulturalnemu w rejonie toczących się walk**. Sama ONZ nie posiada własnych sił zbrojnych, stąd też żołnierze występujący pod jej egidą stanowią część armii państw członkowskich, oddelegowanych przez własne dowództwo do działania na rzecz pokoju. Każdorazowo poszczególne siły powoływane są w trybie doraźnym (*ad hoc*) zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych. W sumie w latach 1948-2006 ONZ przeprowadziło 60 operacji pokojowych, w których udział wzięło ponad 750 tysięcy osób z ponad 110 krajów.

Neokolonializm

Pojęcie to powstało w środowiskach lewicy i oznacza zjawisko gospodarczego i ekonomicznego wycisku, jakiemu dawne metropolie poddają swoje byłe kraje kolonialne. Teoria neokolonialna uznaje, iż samo wycofanie się z politycznego panowania w koloniach nie zmieniło wiele w życiu przeciętnego mieszkańca tych rejonów, gdyż na skutek ogromu zaniedbań nie wykształciły się w nich żadne elity, a gospodarka oparta jest na prymitywnych formach produkcji. Stąd też **choć kraje te w sensie politycznym uzyskały suwerenność, są zależne na płaszczyźnie gospodarczej**. Dodatkowo brak demokratycznie nastawionych elit skutkuje częstym panowaniem reżimów, które nie tylko nie prowadzą polityki rozwoju, ale dodatkowo wykorzystują zasoby surowcowe i demograficzne własnego kraju do realizacji własnych interesów – co umożliwia im alians z państwami rozwiniętymi. To skutkuje zaś brakiem jakichkolwiek reform, zaniedbaniami w dziedzinie rozwoju gospodarczego, bardzo niską jakością oświaty i tworzeniem ogromnych obszarów biedy, społecznej patologii i przestępczości.

Świadectwem tego zjawiska miały być stosunki panujące w drugiej połowie XX wieku w krajach Ameryki Łacińskiej; uzależnione gospodarczo od Stanów Zjednoczonych utrzymywały z nimi niesymetryczne relacje, w ramach których firmy amerykańskie, korzystając z osłony niedemokratycznych reżimów (mających z tego finansowe profity), prowadziły bardzo ekspansywną działalność.

Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie

OBWE. Jest to organizacja wyrosła z idei poszukiwania zabezpieczenia dla pokoju w Europie podzielonej dwoma wrogimi blokami i tzw. żelazną kurtyną. Powstała w roku 1994 jako finał końcowy szczytu w Budapeszcie, kiedy to członkowie sygnatariusze KBWE zobowiązali się do umacniania bezpieczeństwa poprzez działania w trzech